

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Høringssvaret er innsendt via Kulturdepartementets digitale leveringsløsning.

Deres ref. 15/424

Oslo, 8. mai 2015

HØRINGSSVAR TIL UTREDNING OM KUNSTNERØKONOMI

Vi viser til utredningen om kunstnerøkonomien utsendt for høring.

Vi har tidligere sendt inn våre innspill til utredningen. Vi viser i all hovedsak til denne, men ønsker i vårt høringssvar å fremheve det vi anser som de viktigste opphavsrettslige virkemidlene for å sikre visuelle kunstnere inntjening fra deres arbeid.

1. Kort om BONOs virksomhet og opphavsrettslig vederlag til kunstnerne

BONO ble etablert i 1992 av kunstnerne og deres fagorganisasjoner NBK (Norske Billedkunstnere) og NK (Norske Kunsthåndverkere). Formålet med opprettelsen av BONO var å sikre ivaretagelse av opphavsrettighetene til billedkunstnere og kunsthåndverkere i Norge.

BONO forvalter i dag opphavsrettighetene til over 2.200 norske kunstnere. Medlemmene omfatter utøvere fra hele det visuelle kunstfeltet. Medlemskap er basert på individuelle avtaler med den enkelte kunstner. Rettighetshavere etter avdøde kunstnere kan også bli medlemmer. Når man blir medlem overlater man forvaltningen av opphavsrettighetene til BONO.

Gjennom gjensidighetsavtaler med søsterorganisasjoner i utlandet (totalt 43) representerer BONO i tillegg over 80.000 utenlandske kunstnere i Norge. På tilsvarende måte blir opphavsretten til norske kunstnere ivaretatt i de respektive landene utenfor Norge.

Etter godkjenning fra Kulturdepartementet inngår BONO avtaler, krever inn og fordeler vederlag på vegne også av ikke-medlemmer, f.eks. ved bruk av verk i kringkasting, i ABM-institusjoner og ved videresalg av originalverk.

Siden 1992 har BONO innkrevd over 150 millioner kroner i vederlag til visuelle kunstnere.

2. Tiltak for å styrke visuelle kunstneres utbytte av opphavsretten

Opphavsretten er et viktig verktøy for at kunstneren skal kunne få inntekt fra eget kunstnerisk virke. Eksisterende opphavsrettslovgivning gir opphavsmenn og rettighetshavere relativt god beskyttelse og legger stort sett til rette for at de skal få betalt for bruken av sine verk. Det lovgrunnlaget som er nødvendig for at vi skal kunne ivareta visuelle kunstneres opphavsrett på en tilfredsstillende måte, er etter vår oppfatning i all hovedsak tilstede.

Lovens utgangspunkt er at den som ønsker å benytte et kunstverk, skal betale vederlag til kunstneren for den utnyttelsen som finner sted. Kunstnere skal med andre ord ha den samme rett som andre yrkesgrupper til å få betalt for sitt arbeid, og på samme måte som brukere betaler for varer eller tjenester, må de også betale for utnyttelse av kunstverk.

2.1 Lisensiering for å løse opphavsrettslige utfordringer

Åndsverkloven har allerede flere særskilte regler for visuelle verk som gjør det mulig for allmennheten å kunne bruke disse fritt. BONO erfarer likevel at det er et press på å utvide unntakene og gi mulighet for ytterligere gratis bruk av visuelle kunstneres verk.

Vi mener samfunnets behov for tilgang til visuelle verk som regel best løses ved lisensiering som gir rettighetshaver vederlag for bruk. Organisasjoner som forvalter opphavsrettigheter har et ansvar for å etablere enkle og praktiske lisensordninger som møter brukernes behov. BONO vurderer kontinuerlig nye modeller for lisensiering av digital bruk.

Vi mener videre det er viktig at myndighetene verner om rettighetshavernes enerett i størst mulig grad, for på den måten å legge til rette for at kunstnere får inntekt fra eget arbeid. Det innebærer i praksis at man må unngå å innføre fri bruk av åndsverk på nye områder på bekostning av kunstnernes enerett.

2.2 Styrking av kunstneres stilling i kontraktsforhold

Mange visuelle kunstnere skaper verk på bestilling, typiske oppdragsavtaler. Denne type avtaler ligger utenfor BONO's forvaltningsoppdrag og er et forhold mellom kunstneren og avtaleparten. I slike situasjoner forhandler kunstneren som regel avtalen på egenhånd.

Mange kunstnere som forhandler kontrakter på egne vegne opplever et press på at de verkene som inngår i avtalen skal kunne brukes vederlagsfritt. Brukernes begrunnelse er ofte at den konkrete utnyttelsen anses å være verdifull markedsføring for kunstneren. Selv om det for kunstnere er viktig at deres verk blir markedsført, har utnyttelsen som regel en økonomisk verdi for brukeren som kunstneren utvilsomt bør få sin rettmessige del av.

Kunstnere er ofte den svake part i kontraktsforhandlinger. Dette fører til at de gjerne blir tilbudt "buyout- kontrakter" som de på avtaleinngåelsestidspunktet ikke evner å forutse konsekvensen av, f. eks. at opphavsretten går over til den andre parten i sin helhet.

Dagens åndsverklov har ingen egne bestemmelser som hensyntar rettighetshaveres stilling i kontraktsforhold, noe vi mener må på plass. Vi foreslår derfor å lovfeste retten til rimelig vederlag, samt å innføre en egen lempningsbestemmelse som gjør det mulig å sette til side urimelige avtaler,

2.3 Inntekt fra eget kunstnerisk virke

BONO mener det må legges til rette for at kunstnere i størst mulig grad får inntekt fra sitt eget kunstneriske virke. Opphavsretten er et egnet verktøy for å sikre dette. Regelverket gir kunstnere rettigheter som kan overdras til brukere, under forutsetning av at det betales vederlag som i utgangspunktet skal betales direkte til kunstneren. På den måten får kunstneren inntekt og allmennheten får tilgang til åndsverk.

Vi er opptatt av at opphavsrettslig vederlag, der det er mulig, fordeles individuelt tilbake til de aktuelle opphavsmennene hvis verk er blitt brukt. Dette bidrar også til å etablere forståelse hos opphavsmannen om sammenhengen mellom det å skape et verk, den påfølgende bruken av det samme verket, og det å motta vederlag for denne bruken.

2.4 Bedring av de økonomiske rammene til kunstformidlings- og kulturinstitusjoner

Den norske opphavsrettslovgivningen gir i dag de visuelle kunstnerne et relativt godt opphavsrettslig vern. Samtidig lever vi i en visuell tidsalder der bruken av bilder er stadig økende. Kunstformidlings- og kulturinstitusjoner som mottar støtte fra det offentlige, er eksempel på aktører som formidler og gjengir visuelle verk i et helt annet omfang enn tidligere.

Dette skulle normalt tilsi at visuelle kunstnere nå opplever en markant økning i de opphavsrettslige vederlag de mottar. Vår erfaring, slik det også fremgår av utredningen om kunstnerøkonomien tilsier allikevel at dette ikke er tilfellet. Hvorfor?

Fra våre forhandlinger om rammeavtaler med kunstformidlingsinstitusjoner (museer mv.), med utgivere som mottar offentlig økonomisk støtte, samt med andre offentlig støttede aktører som bruker kunstverk, registrerer vi ofte at det ikke er satt av midler til å betale vederlag. Dette kan skyldes manglende kunnskap om opphavsrett, men vår erfaring er at årsaken er at enten har ikke aktørene søkt om midler til å dekke vederlagskostnadene, eller de er anvendt for andre formål.

Presset på de visuelle kunstnere om å avstå fra vederlag kan avhjelpes f.eks. ved at det inntas spesifikke poster for opphavsrettslig vederlag i de standardiserte søknadene om offentlige midler. Kravet om økt formidling av visuell kunst, på nett og i trykt form, må også ledsages av øremerkede budsjettmessige vederlagsavsetninger fra det offentlige. Økte tildelinger for dette formålet til kunstformidlings- og kulturinstitusjoner vil sikre at institusjonene har tilstrekkelige økonomiske ressurser til også å betale kunstnerne vederlag. Dette vil bidra til formidlingen av visuell kunst og utvilsomt ha en positiv effekt for kunstnerøkonomien.

Med vennlig hilsen

BONO

Harald Holter
Daglig leder